

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İFFET VE HAYÂ

Nûr Sûresi 30 ve 31. Âyetleri Bağlamında

3 Nisan 2023

A. İFFET VE HAYÂ KAVRAMLARI

Sözlükte, “harama yaklaşmamak, helâl olmayan söz ve fiillerden kaçınmak” mânâsına gelen “iffet”; kişinin yeme, içme ve cinsellik konularında nefsin aşırı arzularını dizginleyerek dengeli ve ölçülü davranmasını, dinin belirlediği çerçevede hareket etmesini ifade eden ahlâkî bir terimdir. Nefsanî arzulara aşırı düşkünlüğü ifade eden “şereh” ile bu arzulardan tamamen uzaklaşma anlamındaki “humûd”un ortasında yer alan “iffet”; hikmet, şecaat (cesaret) ve adaletle birlikte İslâm ahlâk felsefesindeki “dört temel fazilet”i oluşturur.

Sözlükte “utanmak, çekinmek” anlamlarına gelen ve Türkçede daha çok “ar” kelimesiyle ifade edilen hayâ duygusu ise, genellikle yüzün kızarması, kişinin başını öne eğmesi, gözlerini kaçırması, şaşkın davranışlar sergilemesi gibi şekillerde dışa yansır. İnsanı kötülükten alıkoyup iyiliğe yönelten fitrî bir ahlâk özelliği olmakla birlikte hayâ, kişinin içinde yaşadığı toplumun dinine, örf ve âdetlerine, yaşam tarzına göre şekillenir. Dolayısıyla değer yargılarının değişmesiyle hayânın toplumdan topluma, hatta bireyden bireye farklılık göstermesi mümkün olduğu gibi, değerlerin hiçe sayıldığı bir ortamda tamamen yok olması da ihtimal dâhilindedir.

B. MÜMİN ERKEKLERE: NÛR SÛRESİ 30. ÂYET

Anılan sûrenin 30. âyetinde hitap erkeklerle müteveccih olup şöyle buyrulmaktadır:

ÂYET - İ KERİME

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ

إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

“Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu onlar için daha arındırıcıdır. Allah onların bütün yaptıklarından haberdardır.”

İffet ve hayâ duygusunu mezkur ayetler çerçevesinde ele alırsak, aile yalnızca insanların içinde doğup büyüdükları bir mekân olmayıp aynı zamanda önemli bir sosyal birim ve eğitim ocağı olduğu için İslâm ona çok önem vermiş, korunup gelişmesi, vazifesini hakkıyla yerine getirmesi için birçok tavsiyede bulunmuş, kurallar koymuştur. Ailenin korunabilmesi için vazgeçilmez şart eşlerin gözlerinin dışarıda olmaması, karşılıklı sadakat, güven ve iffettir. İnsanoğlunun en güçlü güdülerinden ve duygularından biri, İslâmî kaynaklarda şehvet diye ifade edilen kavram kapsamına giren cinsel güç ve arzudur. Bu arzunun meşrû yoldan yani evlilik birliği içinde tatmin edilmesine izin verilmiş, meşrû olmayan yollardan tatmin ise ayıp ve günah sayılarak yasaklanmıştır. Cinsel hayat yalnızca cinsel ilişki değildir; cinsel ilişki dışında kalan “*şehvetle bakma, koklama, dokunma, düşünme ve hayal etme*” gibi davranış ve ilişki çeşitlerinin, cinselliği kışkırtan etkileri vardır. Aileyi korumak için iffet ve sadakati öngören Kur’an, bunları sağlamak ve korumak için yalnızca zinayı değil, insanı zinaya götüren adımları da yasaklamıştır. Bu cümleden olarak Nur sûresi 30 ve 31. âyetlerde de cinsel arzuyu uyandıran ve kamçılayan ısrarla veya şehvetle bakma, beden cinsiyet duygularını tahrik eden kısımlarını açıkta bırakma, sergileme gibi davranışlar ele alınmakta ve bu konulara dair sınırlamalara yer verilmektedir. Buradaki emir ve yasakların “*tavsiye niteliğinde mi, yoksa kesin ve bağlayıcı mı?*” olduğu sorusuna cevap aranırken göz önünde tutulması gereken önemli husus, zina ile yasaklanan davranış arasındaki sebep-sonuç veya etkileşim ilişkisidir.

“*Gözlerini haramdan sakınsınlar*” şeklinde çevrilen kısmın tercüme tam olarak yansıtılması mümkün bulunmayan, aslında “*mutlak veya genel olarak bakmayı değil, insanı harama götürebilecek bakışları*” meneden bir mâna, bir nüans vardır. Nitekim sevgili Peygamberimiz Hz. Ali’ye hitaben,

HADİS-İ ŞERİF

يَا عَلِيُّ لَا تَتَّبِعِ النَّظْرَةَ النَّظْرَةَ فَإِنَّ لَكَ الْأُولَى وَلَيْسَتْ لَكَ الْآخِرَةُ

“Ey Ali! Bir baktığında arkadan bir daha bakma, birinci bakış boş görülür ama ikinci bakışa hakkın yoktur” (Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 43) buyurarak bu mânaya açıklık getirmiştir.

“İffetlerini korusunlar” cümlesindeki iffet kelimesinin âyetteki karşılığı “ferc”dir. Ferc kelimesi hakikat olarak cinsel organlar, mecaz olarak da iffet ve namus demektir. Zemahşerî’nin benimseyerek bazı tefsircilerden naklettiğine göre, “Kur’an’da fercin korunması istendiğinde bundan maksat zinadan korunmasıdır, yalnızca bu âyette maksat gözden korumak ve bunun için örtmektir. Tabiatıyla gözden koruma emri, evleviyetle onu zinadan da korumayı içermektedir” (Keşşaf, III, 180).

Uygulama ve yorumlara dayalı açıklamalara göre erkeklerin gözlerden korumaları gereken organları (fercleri) yalnızca cinsel organları değil, bunlarla birlikte diğer avret yerleridir, yani göbekleriyle diz kapakları arasında kalan bölgedir. Sınırlarda ictihad farklılıkları vardır: Göbeği ve diz kapaklarını (baldırlar dahil) avret saymayan müctehidler de bulunmaktadır. Ebû

Hanîfe'ye göre göbek değil de dizler avrettir. İmam Mâlik gibi erkeklerin baldırlarını kapatılması gereken yer (avret) saymayan müctehidler, Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadise dayanmaktadırlar ("Salât", 12). Bu sınırlar erkekler arasında riayet edilmesi gereken sınırlardır. Erkeğin yabancı (nikâh düşen) kadından sakınması gereken yerleri farklıdır. Burada yasak sınırı, normal şartlarda karşı tarafı tahrik edebilecek, ona karşı cinsel cazibeyi arttıracak takılar, kokular, vücut teşhiri gibi nesneler ve davranışları da içine almaktadır (Râzî, XXIII, 205).

Zina fiili iki taraflı olduğundan, korunmak ve kaçınmak için gayret göstermek, tedbir almak da iki taraflı olmak durumundadır. Bu sebeple âyetlerde önce erkeklere, sonra da kadınlara ayrı ayrı hitap edilmiş, böylece her bir cinsin korunmak için üzerine düşeni yapması gerektiğine dikkat çekilmiştir. (Kur'an Yolu, 4/68-70)

C. MÜMİN KADINLARA: NÛR SÛRESİ 31. ÂYET

31. âyette ise kadın açısından tesettür, bir yaşam tarzı haline getirilmek istenmiş, onun ilkeleri ve çerçevesi açık ve net bir biçimde çizilmiştir.

ÂYET-İ KERÎME

وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ
 زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ
 زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ
 بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا
 مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْأَرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ
 الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا
 يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Açıkta kalanlardan başka süslerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kadınları, hizmetlerinde bulunan köleleri ve câriyeleri, cinsel arzusu bulunmayan erkek hizmetçiler, kadınların cinselliklerinin farkında olmayan çocuklar dışında kimseye süslerini göstermesinler. Yürürken, gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler! Hepiniz Allah’a tövbe edin, umulur ki kurtuluşa erersiniz!”

Kadınların da iffetlerini korumaları, bunun için avret yerlerini örtmeleri ve zina etmemeleri emredildikten sonra ek olarak onlara, istisna edilen kimselerden başkasına süslerini göstermemeleri ve başörtülerini yakaları üzerinden bağlamaları yükümlülüğü getirilmiştir. Bu hükmün iyi anlaşılabilmesi için dört hususun açılması gerekmektedir: Süs, açıkta kalan süs, başörtüsünün yaka üzerinden bağlanması ve istisnalar.

“Süs” diye çevrilen ziynet kelimesi Kur’an’da “*elbise, takı, hoş giden, güzel bulunan nesneler, insanı maddî veya mânevî olarak güzelleştiren şeyler*” mânasında kullanılmıştır. Burada kadınların göstermemeleri, örtmeleri istenen ziynetin elbise olması mümkün değildir; çünkü örtünme onunla yapılacaktır. Bazı tefsirciler böyle yorumlamış olsalar bile takılarının kastedilmiş olması da mümkün değildir; çünkü burada kadının üzerinde olmayan takısının söz konusu edilemeyeceği açıktır. Geriye kalan ihtimal onun vücududur. Bu mânanın kastedilmiş olmasının maddî / aklî delili genellikle kadın vücudunun güzel ve çekici bulunmasıdır. Naklî delili ise “*Süslerini göstermesinler*” cümlesinin hemen ardından “*Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar*” buyurulmasıdır. Buradaki mantık bağından zorunlu olarak, kadın vücudunun (nassa göre boyun, gerdan ve göğsü) ziynet, yani süs ve avret olduğu sonucu çıkmaktadır.

Kur’an kadının vücuduna ziynet diyerek örtülmesini emrettiğine göre, eğer âyette istisnalar gelmeseydi vücudun tamamının herkese karşı örtülmesi gerekecekti. İstisnalar iki ruhsat ve imkân getirmektedir: 1. Dışarıda kalan yerler örtülmeyecektir. 2. Örtünün içinde kalan kısımlar da bazı kimselerin yanında açılabilir.

“Dışarıda kalan süs”ün neyi ifade ettiğini belirleyebilmek için tefsirciler nakil (hadis) ve akıl (örf, âdet ve ihtiyaç) delillerine başvurmuşlardır. Rivayet edilen hadisler içinde konumuz bakımından en belirleyici olanı, Hz. Peygamber’in, içini gösteren ince bir elbise giymiş olan baldızı Esmâ’ya hitaben, “*Esmâ, bir kız ergenlik çağına gelince onun –ellerini ve yüzünü göstererek– şuralarından başka yerlerinin görülmesi câiz değildir*” buyurmasıdır. (Ebû Dâvûd, “Libâs”, 31).

Râzî bu konuda Kaffâl’den şunları nakletmektedir: “*Açıktaki ve dışarıda kalan demek, insanın yaşayan yaygın âdete göre örtmediği, örtünün dışında bıraktığı yerler demektir; bu da kadınlarda yüz ve eller, erkeklerde ise yüz, kollar, ayaklar gibi organlardır. Buna göre insanlar, açılmasına ihtiyaç ve zorunluluk bulunmayan yerlerini örtme emrini almışlardır, açılması âdet haline gelmiş ve bunda zorunluluk bulunan yerlerini açmalarına da izin verilmiştir. Çünkü İslâm’ın yüklediği ödevler insan tabiatına uygundur, kolaydır ve müsamahalıdır*” (XXIII, 205).

İffeti koruma ilkesi, bu şekilde oluşan bir örf (daha doğrusu âdet, moda) karşı tavır almayı, direnmeyi gerektirebilir. Bugün birçok ülkede ve toplumda ahlâk, estetik anlayışa tâbi olmuştur, sanat için soyunmak ahlâka aykırı sayılmamaktadır. Başkalarının soyunması müslümanların da biraz açılmalarını gerektirmez. Çoğulcu bir toplum yapısında kendi değerlerini yaşamak durumunda olan müslümanlar, iffetlerini korumak için modanın değil, ihtiyacın gerektirdiğinden ve bu sebeple topluluğun âdet haline getirdiğinden daha fazla açılmazlar. Çünkü karşı cinse ilgi duymak ve bu duygunun görme, dokunma, baş başa kalma gibi durumlarda daha etkili hale gelmesi insan tabiatının gereğidir; bunun değişmesi ise fitratın bozulması demektir. Kaffâl’in yorumuna göre süsü (ziynet) örtü dışında bırakmanın, birbirine

bağlı iki sebebi vardır: a) Buna ihtiyaç bulunmaktadır, b) Bu ihtiyaç sebebiyle örtülmemesi âdet haline gelmiştir. İleride örneklerini göreceğimiz başka açma izinlerinde de eski fıkıhçılar hep bu “ihtiyaç” sebebine atıfta bulunmuşlardır. Örtünme emrinin gerekçesi olan “*iffeti koruma*” ilkesini de devreye soktuğumuzda şöyle bir genel (âdet ve modanın değişmesine bağlı olarak zaman içinde değişmeyen) kural ortaya çıkmaktadır: “*Erkek ve kadın, karşı tarafa cinsel cazibesi olan yerlerini göstermemelidir; iffeti korumak için bu tedbir gereklidir. Cazibeli olmasına rağmen açılacak yerler, buna ihtiyaç bulunduğu için açılması âdet haline gelmiş bulunan yerlerdir.*” Bu anlayışımızın Kur’an’dan delili, İslâm öncesinde kadınların “*baş, boyun, gerdan ve kısmen göğüsü*” açık bırakmaları âdet olduğu halde bu yerlerin kapatılmasının emredilmiş bulunmasıdır; yani hâkim örf, iffeti korumak bakımından uygun bulunmamış, her ne kadar farklı içtihadlar bulunsun da el, yüz ve bir kısım ulemaya göre ayak dışında kadın için bütün uzuvlar avret mahalli olarak değiştirilmiştir.

“*Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar*” emri, bir Câhiliye âdetini değiştirmekte, kadınların uygun bir örtüyle başlarını, boyun ve göğüslerini örtmelerini gerekli kılmaktadır. Bu emirden önce kadınların çoğu, eski âdetlerine uyarak başlarına aldıkları örtünün uçlarını omuzlarının arkasına atarlar ve ön tarafı açık bırakırlardı. Hz. Âişe’nin anlattığına göre bu âyet tebliğ edildiğinde camide bulunan kadınlar hemen alt giysilerinden (izar) birer parça yırtarak bunu başörtüsü yapmışlar ve istenen yerleri kapatmışlardı (Buhârî, “Tefsîr”, 24/12; Ebû Dâvûd, “Libâs”, 30-32).

Bundan sonra, “*kocaları, babaları... dışında...*” denilerek yabancılara gösterilmesi câiz olmayan süsleri görmelerinde sakınca bulunmayan hısımların (bu mânada istisna edilenlerin) açıklanmasına geçilmiştir:

a) Karı koca arasında şehvetli şehvetsiz bakma, görme ve dokunma bakımından bir sınır yoktur. Koca dışında kalan ve kadına hayat boyu evlenmesi haram olan erkek akraba, bakma ve dokunma bakımından koca ile yabancılar arasında üçüncü bir konumda bulunmaktadır. Bunların cinsel organlara bakmalarının câiz olmadığına ittifak vardır. Göbek diz arası bölge dışında kalan yerler konusunda ise fıkıhçılar tarafından uygulama, ihtiyaç, ziynet ve şehvet ihtimali (iffeti koruma amacı) farklı değerlendirildiği için farklı sınırlamalar yapılmıştır.

b) “... kadınları” ifadesi iki şekilde anlaşılmıştır: 1. Bundan maksat müslüman kadınlar demektir, müslüman olmayan kadınlar yabancı erkek gibidirler. Bu görüş Hanefî mezhebinde de tercih edilen görüştür. 2. Burada “kadınları” ifadesi sözün gelişi ve uyumu bakımından böyledir, maksat “kadınlar” demektir, mümin kadının, diğer kadınlara açılma sınırı bakımından kadınlar arasında, dine dayalı bir fark yoktur. Bu görüşü tercih edenler arasında Gazzâlî, Ebû Bekir İbnü’l-Arabî gibi âlimler vardır (Ahkâmü’l-Kur’ân, III, 1372; İbn Âşûr, XVIII, 211).

c) “*Cinsel arzusu bulunmayan erkekler*” şeklinde tercüme edilen kısmın âyette iki belirleyici niteliği bulunmaktadır: Cinsel arzuyla (irbe) alışverişi olmamak ve ev ile, aile ile yoğun bir ilişki içinde bulunmak (tâbi). Tefsirlerde bu âyet açıklanırken iktidarsızlar, erkeklik veya kadınlıkları

belli (yani belirgin, işlevli) olmayanlar, şehvetten kesilmiş yaşlılar, aileye her gün uğrayıp karnını doyuran yoksullar, evin bazı işlerini gören hizmetçiler örnek olarak zikredilmiştir. Bunlara karşı ev hanımının –yabancılar olduğu gibi– kapanmasında güçlük bulunduğu için Allah Teâlâ bir kolaylık lutfetmiş olmaktadır.

Câhiliye devrinde kadınlar ayak bileklerine halhal gibi ziynetler takarlar, sokakta yürürken ses çıkarsın da dikkat çeksin diye ayaklarını yere vururlardı. Bunun menedilmesi, örtünmenin amacı bakımından çok önemli ve anlamlıdır; çünkü meselenin özü karşı tarafın dikkatini cinselliğe çekmemektir. Bir kadın örtündüğü halde sesi, kokusu, tavrı vb. ile kasıtlı olarak karşı cinsin dikkatini üzerine çekmeye yönelirse o, hadiste geçen “örtülü çıplak”lardan olur.

30 ve 31. âyetlerde geçen buyrukların bağlayıcı olup olmadığı, burada söylenenlerin bir tavsiye mi, yoksa emir mi, dolayısıyla ilâhî tâlimata göre kapanmanın farz mı, edep mi olduğu konusu son zamanlarda bazı çevrelerce tartışmaya açılmıştır. Yalnızca âyetlerde kullanılan emir kipi değil, açıklanan gerekçe, verilen detay ve 31. âyetin “*Ey müminler! Hepiniz Allah’a tövbe edin...*” uyarısıyla bitirilmesi, asırlar boyu ittifakla benimsenmiş bulunan yorumun; yani emrin bağlayıcı, örtünmenin farz olduğu anlayışının isabetli olduğunu açıkça göstermektedir. Dinî emirlerin uygulanması için yükümlülük şartlarının gerçekleşmesi ve engellerin bulunmaması gerekir. Bu sebeple zorunlu hallerde ruhsatlar devreye girebilir, ancak genel hüküm değişmez, engel ve zaruret ortadan kalkınca uygulama da normale döner.

D. İFFET ERDEMİ VE HAYÂ

Asırlardır İslâm geleneğinde yüce bir ahlâkî değer olarak yerini koruyan iffet erdemi, diğer ahlâkî ilkeler gibi kaybolmaya yüz tutmuş gibidir. Kültürümüzde yaygın olarak kullanılan “Afife” ve “İffet” gibi manidar isimlere ise artık hiç rastlanmamaktadır. Zira bireysel özgürlük adına sınır tanımayan ve bütün değerleri hiçe sayan çağcıl zihniyet, kuralsız ve ölçüsüz yaşamaya müsaade etmeyen iffeti dışlamayı öngörmektedir. Halbuki bu şekilde yaşamak kişiyi özgürleştirmeyi, bilakis nefsinin kölesi olarak yaşamaya mahkûm eder. Nefsinin istekleri doğrultusunda yaşayan insanı durduracak hiçbir şey yoktur. Geçici hazlarla tatmin olamayacağı için mutluluğu bir orada bir burada arayarak geçer bütün hayatı. Ahlâkî ve ruhî bakımdan çöküntüye uğrayan, iç huzuru yakalayamayan bu kişi, toplumun bekasını da tehlikeye sokar. Bu tür kişilerden meydana gelen bir toplumun sağlıklı olamayacağı da açıktır. Zira herkesin sınırsızca kendi çıkarları peşinde koştuğu bir ortamda hak, adalet, hoşgörü, güven ve dayanışma gibi toplumu ayakta tutacak temel ilkelerden bahsedilemez. Allah Resûlü, “Allah bir toplumun bekasını ve gelişmesini dilerse onları hoşgörü ve iffetle rızıklandırır.” (Taberânî, Müsnedü’ş-Şâmiyyîn, I, 34) sözüyle bu gerçeği ortaya koymaktadır.

İslâm ahlâkında “iffetli olmak” bizâtihi özgürleşmek olarak görülmüştür.

Çünkü iffet, nefsinin baskılarından kurtulan kişinin şahsiyetli bir kişilik kazanmasını ifade eder. Ona sağlıklı ve huzurlu, özgür ve saygın bir yaşantı sunar. Bu nedenle pek çok ahlâkî güzelliği içinde barındıran iffet erdemi, dinimizde imanın kemali için zorunlu görülmüş, Allah Resûlü'nün dualarında iman ve ihlâsla birlikte yer almıştır:

HADÎS - İ ŞERÎF

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتَّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى

“Allah’ım! Senden hidayet, takva, iffet ve (gönül) zenginliği dilerim.” (Müslim, Zikir, 72)

Peygamberlerin temel vasıflarından biri olan hayâ erdemi, onların gönderildikleri toplumlara ısrarla öğütledikleri bir sünnet olagelmıştır.³ Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

HADÎS - İ ŞERÎF

إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النَّبِيِّ الْأُولَى إِذَا لَمْ تَسْتَحِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ .

“İnsanlık, ilk günden beri bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri bir söz bilir: Şayet utanmıyorsan, dilediğini yap!” (Buhârî, Edeb, 78) Kişi için utanç sebebi olmayan davranışların yapılmasında sakınca bulunmadığını ifade eden bu söz, aynı zamanda hayâsı olmadığı takdirde insanın kötüyü ayıracak bir ölçütü kalmayacağını, dolayısıyla dilediği gibi davranabileceğini bildiren bir uyarıdır.

Allah Resûlü “Gücün yettiğince avret yerlerini kimseye göstermemeye çalış!” diye nasihatte bulunduğu bir sahâbînin, yalnız kaldığı zamanlarda da avret yerlerini örtmesinin gerekli olup olmadığını sorması üzerine şöyle cevap vermiştir: “Kendisinden hayâ edilip utanılmaya en lâyık olan, Allah’tır.” (Tirmizî, Edeb, 22)

Böylece inananlara, herkesten önce Allah’tan hayâ etmek gerektiğini bildiren Hz. Peygamber, O’ndan nasıl hayâ edileceğini de yine kendisi öğretmiştir. Bir gün ashâbına, “Allah’tan gereği gibi, hakkıyla hayâ edin!” buyurunca onlar, “Ey Allah’ın Resûlü! Elhamdülillâh biz Allah’tan hayâ ediyoruz.” demişlerdi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem şöyle açıklamıştı sözlerini: “Bu, sizin anladığınız gibi değildir! Allah’tan hakkıyla hayâ etmek, baş ve başta bulunan organlarla, karın ve karnın içine aldığı organları (her türlü günah ve haramdan) korumak, ölümü ve (toprak altında) çürümeyi daima hatırlamaktır. Âhireti arzu eden, dünyanın süsünü terk eder. Kim bu şekilde davranırsa Allah’tan gereği gibi hayâ etmiş olur.” (Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 24)

Başkalarından utanan, tepkilerinden çekindiği için onların hoşlanmadığı söz ve fiilleri yapmaktan rahatsızlık duyan insanın aynı şekilde Allah’a karşı da hayâ göstermesi, rızasını kaybetmekten korktuğu için O’nun sevmediği amelleri terk etmesini gerektirir. İhsan üzere, yani Allah’ı görüyormuşçasına hareket ederek Allah’ın kendisini an be an gördüğü bilinciyle (Müslim, Îmân, 7) yaşayan kulun Allah’tan hayâ etmesi, onun her zaman ve mekânda takva sahibi bir mümin (Tirmizî, Birr, 55) olmasını sağlar ki, Rahmân’ın, kullarından talebi de budur. Nitekim, “Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır.” (A’râf, 7/26) âyetindeki “takva elbisesi” tabiriyle “hayâ”nın kastedildiği belirtilmiştir. (Taberî, Câmiu’l-beyân, XII/366-367)

